de Rechtspraak

TOETSINGSKADER WETTELIJKE CONCENTRATIE

1. Inleiding

Dit toetsingskader bevat de criteria die de Raad voor de rechtspraak gebruikt als basis voor zijn adviezen over wetsvoorstellen waarin concentratiebepalingen zijn opgenomen.

Wettelijke concentratiebepalingen zijn bepalingen in wet- en regelgeving die in afwijking van de gewone competentieregels een gerecht de bevoegdheid geven om zaken van een bepaalde (in de betreffende wettelijke regeling aangegeven) categorie, met uitsluiting van andere gerechten, te behandelen.

Wettelijke concentratie van rechterlijke competenties heeft ingrijpende gevolgen voor de rechtspleging. Justitiabelen en ketenpartners kunnen hun geschil nog maar bij één of een beperkt aantal gerechten aanbrengen en binnen de rechtspraak vindt een verschuiving van werkzaamheden plaats. Het is van belang dat aan de keuze voor wettelijke concentratie heldere criteria ten grondslag liggen.

Dit toetsingskader wettelijke concentratie vervangt het toetsingskader rechterlijke concentratie uit 2004. In verband met de herziening van de gerechtelijke kaart is er aanleiding de uitgangspunten en criteria die destijds zijn geformuleerd te herzien. De herziening zal het gerechtelijk speelveld ingrijpend wijzigen. De nieuwe schaalgrootte van de gerechten zal de mogelijkheid om tot een deskundige behandeling te komen aanzienlijk vergroten. Hieruit volgt dat concentratie in minder gevallen dan voorheen aan de orde zal zijn.

Het toetsingskader is tot stand gekomen in het kader van het implementatietraject van de herziening van de gerechtelijke kaart. De Raad heeft dit toetsingskader vastgesteld in overleg met de Presidentenvergadering.

Bij de evaluatie van het toetsingskader rechterlijke concentratie is gebleken dat zaaksaantallen een goede maatstaf zijn om afwegingen rond de wenselijkheid van wettelijke concentratie te maken. Om deze reden wordt in dit toetsingskader ook weer verwezen naar zaaksaantallen. De cijfers staan echter niet op zichzelf, zij dienen steeds te worden beschouwd in samenhang met de criteria van ‘bijzondere expertise’, aansluiting bij ketenpartners en gezonde bedrijfsvoering.

2. Criteria voor wettelijke concentratie

Rechterlijke concentratie is wenselijk in het geval

1: de behandeling van een categorie zaken[1] bijzondere rechterlijke expertise vereist
en
2a: zich jaarlijks een beperkt aantal zaken van deze categorie aandient
of
2b: gewenst is in verband met aansluiting bij ketenpartners
of
2c: om redenen van een gezonde bedrijfsvoering.

Ad 1. Van een bijzondere rechterlijke expertise is sprake als de hoogwaardige behandeling van een categorie zaken kennis van specifieke wetgeving of ervaring met de behandeling van een bepaalde categorie zaken vereist waarvoor meer dan gemiddelde rechterlijke kennis nodig is. Om de betreffende categorie van zaken te behandelen moeten bijvoorbeeld aanvullende cursussen worden gevolgd of is ruime ervaring met de betreffende categorie van zaken nodig.

Ad 2a. Voor een kwalitatief hoogwaardige behandeling van zaken is per gerecht een minimum aantal zaken per jaar vereist. De aanwezigheid van een reeds bestaande wettelijke of feitelijke concentratie van een bepaalde categorie zaken bij een of meer gerechten, kan aanleiding vormen om (ook geringere aantallen) nieuwe zaken in die categorie bij die gerechten te concentreren,

Ad 2b. De aanwezigheid van ketenpartijen voor een bepaalde categorie zaken op een bepaalde locatie kan een reden zijn om die categorie zaken bij de desbetreffende rechtbank(en) te concentreren.

Ad 2c. Het concentreren van een bepaalde categorie zaken kan de efficiency van de afdoening bevorderen, bijvoorbeeld door de optimale inrichting van logistieke processen.

3. Wijze van wettelijke concentratie in eerste aanleg

Als zich jaarlijks tussen de 0 en 100 zaken aandienen kan dit in combinatie met de hierboven genoemde criteria in beginsel aanleiding zijn tot concentratie bij één rechtbank. Voor de ontwikkeling van expertise en het behalen van doelmatigheidsvoordelen is een minimum aantal van 50 zaken per jaar per rechtbank vereist. Bij minder dan 50 zaken zal nadrukkelijker de vraag moeten worden gesteld of concentratie meerwaarde biedt en of wel specialistische kennis op een bepaald gebied kan worden opgebouwd. De aanwezigheid in een gerecht van specialistische kennis op een aanpalend rechtsgebied kan aanleiding vormen om ook bij kleinere zaaksaantallen toch tot concentratie bij dat gerecht over te gaan.

Als zich jaarlijks tussen de 100 en 200 zaken aandienen kan dit in combinatie met de hierboven genoemde criteria in beginsel aanleiding zijn tot concentratie bij twee rechtbanken.

[1] Een categorie zaken kan zowel procedures die voortvloeien uit één specifieke wet alsmede een cluster van wet- en regelgeving (bijvoorbeeld financieel-economisch recht) omvatten.

Bij een zaaksaantal van 200-500 zaken kan er in beginsel aanleiding zijn tot concentratie bij vier rechtbanken.

Indien zich jaarlijks (landelijk) meer dan 500 zaken van een bepaalde categorie aandienen is concentratie niet nodig. In het hieronder opgenomen overzicht is een getalsmatige toedeling opgenomen.

Bij de keuze voor wettelijke concentratie moet zo veel mogelijk aangesloten worden bij bestaande clusters van bijzondere competenties of anderszins aanwezige expertise. Met de herziening van de gerechtelijke kaart nemen de verschillen in omvang tussen de rechtbanken sterk af, waardoor het uitgangspunt uit het toetsingskader van 2004 dat niet geconcentreerd zou moeten worden bij de grote rechtbanken losgelaten kan worden.

Indien een bijzondere competentie bij twee rechtbanken wordt belegd, dienen die rechtbanken in verschillende ressorten te liggen. Ook hierbij geldt dat zoveel mogelijk aangesloten moet worden bij clusters van bijzondere competenties of anderszins aanwezige expertise.

4. Wijze van wettelijke concentratie in tweede aanleg

In de tweede aanleg wordt in beginsel alleen tot concentratie overgegaan indien in de eerste aanleg de wettelijke concentratie gerealiseerd is.

Indien in de eerste aanleg aan twee of vier rechtbanken een bijzondere competentie is toegekend, moeten de appelzaken die hieruit volgen bij twee appelgerechten worden geconcentreerd. Deze regel gaat niet op als de bevoegde appelrechter tevens de hoogste, en daarmee enige, appelinstantie is.

5. Besluitvorming over wettelijke concentratie

Bij wet wordt geregeld of een categorie zaken in aanmerking komt voor wettelijke concentratie en bij welk gerecht deze wettelijke concentratie wordt gerealiseerd.

Bij de toekenning van bijzondere wettelijke competenties is het van belang dat de Rechtspraak de ruimte krijgt zijn organisatie aan te passen aan de (wisselende) vraag naar wettelijke concentratie. De Raad voor de rechtspraak wordt derhalve vooraf in het wetgevingsproces om advies gevraagd over (i) de wenselijkheid van wettelijke concentratie, (ii) het aantal gerechten waarbij de wettelijke concentratie gerealiseerd moet worden en (iii) bij welk(e) gerecht(en) de wettelijke concentratie gerealiseerd moet worden.

Bij de evaluatie van een wet waarin de wettelijke concentratie geregeld is, moet expliciet aandacht worden besteed aan de keuze voor wettelijke concentratie. De Raad voor de rechtspraak wordt voorafgaand aan de evaluatie in de gelegenheid gesteld te adviseren over de keuze voor wettelijke concentratie. Dit laat onverlet dat de Raad voor de rechtspraak te allen tijde het recht heeft de verantwoordelijke minister te verzoeken om een wijziging van de wettelijke concentratie indien daarvoor gronden aanwezig zijn.

6. Evaluatie

Het toetsingskader wettelijke concentratie zal na drie jaren worden geëvalueerd.

7. Overzicht

Zaaksaantal (landelijk)	Wettelijke concentratie eerste aanleg
$0 < a^2 < 100$	1 rechtbank
$100 < a < 200$	2 rechtbanken
$200 < a < 500$	4 rechtbanken
$a > 500$	Alle rechtbanken

Wettelijk concentratie eerste aanleg	Wettelijke concentratie tweede aanleg
1 rechtbank	1 hof
2 rechtbanken	2 hoven
4 rechtbanken	2 hoven
Alle rechtbanken	4 hoven

Vastgesteld door de Raad voor de rechtspraak op 21 september 2011.

[2] a is het landelijk aantal zaken in de eerste lijn.